

on psihopatski tip.«⁶ Tako i potreba za novim dobiva svoje naličje!

U procesu refleksivnosti čovjekova ja postaje i objekt, otuđuje se, postvaruje se. Ali on ne vidi rješenje u jednostavnoj negaciji takva postvaranja — to bi bilo kobno — već u partnerskom odnosu između subjekta i objekta! Tako je narcisoidno ogledanje u stvarnom svijetu još uvijek stvaralačko. On se pita: »Mogu li ljudski vrhovi drukčije da se dostignu osim zahvaljujući iluziji onoga koji je propao zbog prividne dubine svoje slike u ogledalu?«

Izbjeći duhovnu entropiju

Čovjeku je svaka završena situacija Prokrustova postelja. »Čovjek je jedino živo biće koje ima utopije — i ostvaruje ih.«⁷ Tako sloboda konkretnog čovjeka često i nama izgleda utopija, ipak čovjeka uvijek treba nastojati vratiti njemu samome. Nitko ne pripada nikome i nitko nije ničije vlasništvo. »Nitko ne može nikoga posjedovati; umjesto toga nekog posjedovati će se samo stvar, i čovjek sa svoje strane postaje stvar te stvari.«⁸ U našoj zapadnjačkoj kulturi on zapaža karakteristična otuđenja konkretnog čovjeka. Budući da su ideali Zapada, često i Istoka,

muškog roda, zrelih godina, bijele rase i iz građanskog staleža, to su: *žena, dijete, obojeni i proleter već otuđeni!* Svakako ćemo se složiti s tvrdnjom Igora Caruza da svako ugnjetavanje vodi otuđenju a da je svako otuđenje ubojstvo čovjeka, jer dehumanizira, postvaruje čovjeka. Svako otuđenje stvara »duhovnu entropiju«. Zato, usprkos tome što društvo stvara entropiju, čovjek nastoji ustrajno svladati entropiju promjenom društva!

Tako se kroz čitavu malu knjižicu, koju sam pokušao ukratko prikazati, osjeća tiha bol zbog beskrajno kompleksnog ugnjetavanja čovjeka, ali se i nazire jasna nada u konačnu pobjedu čovjeka. Citirat ću na kraju samog auktora: »... Mi tako ovdje susrećemo čovjeka: nagog čovjeka van mita, usamljenog čovjeka pokraj Boga, čovjeka čija je priroda prometejska i kršćanska. Tom čovjeku nije više zabranjeno da u nadi nalazi smisao svoga postojanja, tj. svog stradanja.«

IVAN CVITANOVIĆ

⁶ Igor Caruzo: Soc. asp. psih., str. 120.

⁷ Igor Caruzo: Soc. asp. psih., str. 136

⁸ Igor Caruzo: Soc. asp. phis., str. 140

KOLO 1/1970 — POBUNA POEZIJA

Dobro odmjerenim potezom uredništvo započinje broj novelom Petra Šegedina *O Razumu običnom i neobičnom Crvenokosom*. Naslov neobičan, koji ne osvaja nego potiče na razmišljanje. Takve su i prve dvije stranice na kojima čitamo o zadovoljstvu čovjeka koji se sprema da u svojem dugo željenom vrtu, vlastite, upravo sagrađene kuće, posadi bor. Zadovoljstvo toga čovjeka potpuno ispunjava konstituciju ljudske duše do te mjere da potpuno smećemo s uma uobičajena epska pitanja -gdje i -kada-. Tek na kraju druge stranice poslije desetak minuta čitanja doznajemo da se sve odvija u mjestancu u koje se stiže brodom, ali ni do kraja novele se ne kaže zbija li se radnja prije ili poslije rata, ne kaže se kojem društvenom sloju točno pripadaju osobe novele, godine koje se spominju u noveli godine su od-

sutnosti iz zavičaja (i opet se ne kaže gdje), godine tamnovanja, dakle vrijeme koje se odnosi na dozrijevanje i starenje čovjeka, ljudski vijek a ne sredinu. Sve u svemu jedan smion i posve uspio pokušaj književnog promatranja egzistencije čovjeka kao čiste egzistencije izdvojene iznad socijalne, povijesne i regionalne ambicije, koja je bila toliko zahvalno polje razmatranja književnog realizma i naturalizma, koji je kao na pr. Verga znao upravo zarobiti čovjeka u socijalni ambijent. Šegedinova je novela jedino jezikom uokvirena u duhovni život i egzistenciju Hrvata. Takva se novela može jednom u budućnosti smatrati jednim od ključnih trenutaka hrvatske književnosti.

U doba u koje se u svima evropskim jezicima mnogo piše o kritičkim pokretima, strukturalizmu, for-

malizmu etc. Zvonimir Mrkonjić piše o književnoj kritici uopće i o suvremenoj kritici u Hrvata. On smatra da se u naše vrijeme zbliženjem filozofije i umjetnosti, posebno zbliženjem filozofije egzistencije, fenomenologije i književnosti našla mogućnost svjesnijeg i suvremenijeg zahvata u suvremenost. Poslije suvremenog karakteriziranja kritike kao roda Mrkonjić individualizira suvremeni momenat hrvatske književne kritike, koja kao i književnost ne želi biti ancilla »ideoloških« prakticizama. Jezik je u njegovu teoretiziranju prostor svojevrsnoga književnog mišljenja. Tako i kritika: »Uključivanjem problema jezično oblikovane strukturalije na polju smo nove imaginativne egzaktnosti koja svoju nadu ne zasniva na pokušaju demitizacije i demistifikacije djela, nego upravo na nastojanju da se rekonstruira postupak one bitne stvaralačke funkcionalnosti gdje se podudaraju sve analitičke razine i rešetke djela. »Za kritiku pisanja« problem pisanja postaje pitanje za sebe, rekonstruirati njegovu ontogenezu i filogenezu znači pomaknuti naše oslobođenje bliže u vremensko predmetnu bit književnog, ustanoviti oslobodilačku praksu teksta iznad svih instrumentalističkih i ideoloških prakticizama.« Autonomizam jezika i književnosti te istine koje oni izriču na sebi svojstven način dominira ovim brojem. Tako Branimir Donat oštro odvaja književnost od povijesti i revolucije: »Pisac ne smije postati vestalinka revolucije... Povijest je dublje zaokupljena osvajanjima bastilja i zimskih dvoraca, dok književnost fascinira energija koja se emitira kroz čovjekovu odluku da se opire besmislu.« I Donat posve eksplicitno oslobađa književnost od ancillarnog položaja prema revoluciji: »Književnost se odjednom našla u pomrčini odgovornog no rado prihvaćenog zadatka da ratnu i političku pobjedu pokuša učiniti realnom podlogom praktičnog življenja.« Takvo diferenciranje dostojanstva pisca i estetike završava otvorenom konstatacijom čimbenika da se pisac ne snalazi u ulozi najamnika.

Čitanje tog članka odzvanja kao pronalaženje sama sebe, kao potvrda duhovnog postojanja pisca i knjiže-

vnosti i njegova zahtjeva za društvenom moći i ulogom. Možda ćemo taj ili takav članak jednog dana nazvati jednim od najznačajnijih članaka onoga vremena koje je započelo revolucijom.

Književni novitet toga broja je Pierre Emmanuel, kojega je preveo i predstavio hrvatskoj književnosti Branislav Zeljković, a onda se tematika broja nastavlja u borbi za autonomizam, društvenu ulogu i moć književno i jezično lijepoga u članku Bruna Popovića *Pjevanje i življenje*: »Što općenito, u množini načina svog sadašnjeg djelovanja, znači estetski program realističnog usvajanja objektivne stvarnosti kao potpunog realiteta? Vrijeme nikog ne čeka dok shvati: posvemašnje oduzimanje zabiljnosti jeziku o sebi, dokrajčeno razvlaštenje čina govora! Ostvareni objektivizam nalaže izagnanstvo poezije u pokrajinu tlapnje i privida. On je kažnjava bespravnošću i onemogućuje svaki njen utjecaj na tok života... Izvornoj bezuvjetnosti govora pjesme nema više mjesta, kad jeziku lišenom vlastite dubine ekstatičnog začinjena života preostaje tek opis postojećeg, odraz gotovog objektiviteta — samo još neki, svejedno koji, oblikovni način prikazivanja saznanju izvanjski predmetnog inventarija.«

Aura jezika je prema Popoviću sve što čini našu svjetsku zbilju a poezije pjesme sastoji se u događanju prvog i temeljno čovječjeg odnosa identiteta jezika s biti stvari. Taj članak, koji je napisan još 1960. a tek se danas uspio objaviti, završava pozivom na ustanak poezije, dajući čitavom broju značaj manifesta, koji se u svojem samostalnom obliku bio povukao iz našega književnog života pred teoretiziranjem. U takvo raspoloženje broja uklapa se i Vuletićev esej o kazališnom djelu Alberta Camusa sa svojim poetsko pobunjeničkim karakterom. »Je me révolte, donc je suis« (Pobunio sam se, dakle postojim) i suptilan Mrkonjićev prijevod poglavlja Camusove knjige *Pobunjeni čovjek — Pobunjeno pjeništvo*. I konačno, poslije modernističkih stihova Lele Zečković i Verešova *Stjegonoše Ljeta* »Kolo« daje svoj prilog rehabilitaciji nikad dovoljno upoznate i shvaćene književne

baštine Hrvata člankom Nedjeljka Mihanovića o Andriji Palmoviću, pjesniku pravašu koji je pjesničkim okom znao osjetiti i uočiti specifičnu veličinu Hrvatske u opjevanim likovima Mile Gojsalića, poljičke Djevice Orleanske i hrvatske mučenice Katarine Zrinjske, orijentirajući svoje rodoljubno osjećanje na naše stare, Dubrovkinju Cvijetu Zuzorić, Lucića, Međulića.

Još krajem prošlog stoljeća Palmović osjeća nepremošteni jaz između XVIII i XIX st. hrvatske književnosti, čije je premoštivanje možda zadatak upravo naših dana.

U Palmoviću živi za nas danas tako osjetljivo rodoljublje kao spoznaja »drage, zarobljene, nemoćne, ali vječno buntovne i neukrotive domovine« pejzaž, koji će »Matoš i Wiesner zgusnuti i izraziti u simbolično-metaforičnim slikama«.

Članak o Palmoviću ima karakter rehabilitacije tog pjesnika koji je znao osjetiti dušu svojega naroda a čiju vrijednost njegovi filološki usmjereni kritičari nisu znali osjetiti: »Sve ono što je većinu njegovih višemanje filološki usmjerenih kritičara

smetalo u pogledu upotrebe takozvanih arhaizama, neologizama za današnju ocjenu Palmovićeve poezije posve je nevažno. Jer sva ta odstupanja od propisanih pravila naših gramatika i pravopisa, danas u odnosu na piščev izražaj, ne predstavljaju neki drastičan nedostatak. Kao umjetnika poetske riječi Palmovića je očarao svaki neobičan izraz, pa odatle moramo promatrati upotrebu njegovih arhaizama i dijalekatskih riječi. A prigovori na njegove kajkavizme potjecali su od onih kritičara filologa, koji nisu imali nikakva sluha za regionalnu štokavsko-kajkavsku komponentu hrvatskog književnog jezika.« Bogatstvo i individualnost hrvatskog jezika zaista kao da leži u njegovim arhaizmima i regionalizmima koji znaju biti najsajniji dragulji ureda i poetske orkestracije jezika.

U tom vrijednom prilogu možemo nazreti jedno željeno poglavlje rehabilitacije hrvatske književnosti i književnog izraza, što je tako važno u suvremenoj valorizaciji i informaciji naše kulturne baštine.

IVAN PEDERIN

SACRAMENTUM MUNDI

THEOLOGISCHES LEXIKON FÜR DIE PRAXIS

(4 sveska, izdao Herder, Freiburg 1967-69)

LEXIKON FÜR THEOLOGIE UND KIRCHE, veliki teološki rječnik u 10 svezaka, bio je donedavna posljednja riječ bogoslovne znanosti. No, kako je njegovo II izdanje teklo usporedo s odvijanjem II vatikanskog sabora, nije se mogao ažurirati koncilskoj bujici, pa su mu naknadno dodana još 3 sveska koncilskih dokumenata s opširnim komentarima i 1 čitav svezak raznih registara. Uza sve to LEXIKON FÜR THEOL. und KIRCHE nije mogao uhvatiti korak s pokoncilskim razvojem teologije. Trebalo je pomišljati na jedno sasvim novo i potpuno suvremeno izdanje.

No, dok još nije bila iscrpljena skupa naklada te glomazne teološke enciklopedije, nije se smjelo početi

s drugim izdanjem. Stoga je Rahner s grupom svojih učenika odlučio izdati jedan manji teološki leksikon, uglavnom praktičnoga smjera, koji bi u glavnim točkama obuhvatio sav pokoncilski razvoj katoličke misli i prakse. Tako je, nakon višegodišnje pripreme, god. 1967. pokrenut SACRAMENTUM MUNDI. Tiska se istodobno u šest raznih jezika: njemačkom, engleskom, francuskom, španjolskom, talijanskom i holandskom. Njemačko izdanje — na koje se odnosi ova recenzija — završeno je četvrtim sveskom 1969.

SACRAMENTUM MUNDI ima za glavnog urednika Karla Rahnera s kojim surađuje još 12 poznatih teologa raznih narodnosti. Stvarno